

De mythe van de positiviteit

Door: Myrthe Meester

In de kunst is er gelukkig een woord voor: kitsch. Dat is de standaard-aanduiding voor werken die al te gemakkelijk zijn, al te lieflijk en behaagziek, al te eendimensionaal: zoete Biedermeierschilderijtjes, de kwijnende meisjes van John William Waterhouse, de al te stoere helden en rondborstige elfen in fantasy art. En misschien ook de glanzende sculpturen van Jeff Koons, hoewel het kitschgehalte daarvan zo opzichtig is, zo uitvergroot, dat ze uitnodigen tot reflectie op de betekenis van kitsch, en daarmee hun eendimensionale karakter overstijgen.

Buiten het domein van de kunst is het minder gangbaar om het woord 'kitsch' te gebruiken, hoewel je kitsch overall tegenkomt: op billboards, in reclamespotjes en in tijdschriften, waar een oppervlakkig, zielloos, gladgepolijst schoonheidsideaal wordt verspreid. Maar ook in de hedendaagse hype van het 'positief denken': de stroming die zegt dat 'negatieve' gevoelens en gedachten zoveel mogelijk moeten worden overwonnen, zodat je zorgeloos, rimpelvrij en ongeremd genietend door het leven kunt gaan. Bladen zoals

Happinez verstrekken talloze adviezen om zo'n eendimensionale toestand van blijvende happiness te bereiken, via meditatie, mantra's, diëten, dure trainingen en coachingsessies. Maar ook – heel eenvoudig – door tobberige, 'negatieve' mensen uit de weg te gaan: die zuigen je immers leeg en herinneren je aan de duistere kanten van het leven, terwijl je juist vastbesloten was om in je optimisme te volharden.

Ik schrijf 'positiviteit' en 'negativiteit' tussen aanhalingstekens, omdat ik persoonlijk geloof dat het een mythe is dat je het één kunt kennen zonder het ander. Voor echt goede kunstwerken geldt bijna altijd dat ze dubbelzinnig zijn, mineur én majeur, licht én donker, niet voor één interpretatie vatbaar. Denk aan de oude meesterwerken van Jan van Eyck en Giovanni Bellini, waarin het wemelt van de verwijzingen naar God, de kruisiging en het hiernamaals, maar waar tegelijk de levensvreugde en aardse sensualiteit van afspatten. Denk ook aan de woelige doeken van Vincent van Gogh, alsof de onbevattelijke schoonheid en kleurrijkheid van de wereld hem tot wanhoop drijven. Denk aan de late zelfportretten van Rembrandt, rauw, gerimpeld en doorleefd maar toch ook waardig en

beeldschoon. Denk ook aan de aquarellen van Marlene Dumas, waarin de erotiek niet zorgeloos en gladjes is, maar duister en een beetje morbide. De moederportretten van Alice Neel, waarin het beangstigende identiteitsverlies van jonge moeders gepaard gaat met de haast dierlijke drift om hun kindje te beschermen. Of Neels zwangere vrouw die met afkeer naar haar naakte, uitdijende lichaam kijkt, alsof dat niet langer haarzelf toebehoort maar in een vreemd, vlezig monster is veranderd.

Kunst is, kortom, een van de weinige domeinen waar de dubbelzinnigheid van het leven volop wordt gevierd, als tegenwicht voor de oppervlakkige, eenzijdige idealen van schoonheid, jeugd en positiviteit in onze samenleving. Goede kunst moedigt aan om eerlijk te zijn en de complexe veelheid toe te laten: schoonheid, liefde en verlangen, maar ook ontheemdheid, verraad, pijn, lelijkheid en dood. Hoe confronterend en beangstigend soms ook. Kunst kan helpen om als mens te rijpen, om volwassener en veelzijdiger, ja, minder kitscherig in het leven te staan. ■